

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра соціології

ВАНДАЛІЗМ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНИХ
ВІДХИЛЕНЬ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

АВТОРЕФЕРАТ

Дипломної роботи

На здобуття освітнього ступеню «Магістр»

Виконала:

Студентка 6 курсу групи 663

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

Спеціальність: «054 Соціологія»

Герасимова Аліна Євгеніївна

Науковий керівник:

Кандидат політичних наук, доцент

Ляпіна Людмила Анатоліївна

ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження: Явище вандалізму, його трактування ми зустрічаємо не тільки у Кримінальному Кодексі України, але й у наукових дослідженнях сучасних соціологів. Саме соціологічною наукою воно трактується набагато змістовніше, ніж Кримінальним Кодексом. В останньому вандалізм класифікується як написи та малюнки, що несуть у собі образливий та непристойний характер. Але хто дає оцінку ступеню образливості та непристойності? У теорії, це незалежний експерт, а на практиці це суддя, який частіше за все спирається на власні уявлення про вандалізм і на те, що це погано. Дослідник вандалізму Стенлі Коен зазначав: «Ми завжди повертаємося до неприємного визнання того, що вандалізм не є ані точною характеристикою поведінки, ні правовою категорією, це ярлик, який застосовується до певних видів поведінки за певних умов». Цей ярлик можна вішати на все, що завгодно. Хтось вважає вандалізмом малюнки вуличного художника, а хтось вбачає вандалізм у намаганнях ці малюнки зафарбувати.

Проблемою вандалізму займаються фахівці різних напрямків - кримінологи, педагоги, психологи, представники правоохоронних органів, але незважаючи на таке широке коло спеціалістів, важко говорити про серйозні досягнення у вивченні та поясненні цього явища.

Отже, вандалізм являє собою складне багатогранне суспільне явище, тому для його розуміння потрібні масштабні міждисциплінарні дослідження.

Проблема вандалізму у сучасних реаліях є актуальною: на сьогодні спостерігається активне поширення певними неформальними молодіжними угрупованнями агресивних форм соціального протесту шляхом чинення вандалізму. До причин масових проявів руйнівних дій можна віднести наслідки недостатньої роботи держави з молоддю та

громадянами старшого віку. Акти вандалізму зазвичай мають за мету руйнування чи пошкодження суспільно - значущих та релігійних об'єктів. Публікації у ЗМІ про вандалізм, що чиниться у різних кутках нашої країни, свідчить про те, що проблема малодосліджена, а пам'ятки архітектури та інші архітектурні об'єкти погано захищені.

Метою дипломної роботи є дослідження вандалізму як різновиду девіантної поведінки у молодіжному середовищі.

Відповідно до поставленої мети передбачається вирішення наступних завдань:

- розкрити історичний аспект виникнення вандалізму як соціального явища;
- проаналізувати теоретичні підходи до визначення феномену вандалізму;
 - охарактеризувати соціальні прояви вандалізму за віковим критерієм;
 - дослідити європейську практику протидії вандалізму;
 - з'ясувати правові аспекти боротьби з вандалізмом в Україні;
 - здійснити аналіз оцінних суджень городян щодо проявів вандалізму у місті Миколаєві;
- провести контент-аналіз цільових фотографій проявів вандалізму у м. Миколаєві.

Об'єктом дослідження є явище вандалізму.

Предметом дипломної роботи є вандалізм у молодіжному середовищі.

Методи дослідження. Мета і завдання роботи визначили характер методів дослідження. Методологічну основу роботи склали принципи теоретичного та порівняльного аналізу, що спираються на сукупність теоретичних методів, таких як системний; аналіз соціологічної літератури для з'ясування суті проблеми й визначення теоретико-методологічних засад дослідження; узагальнення; аналіз; синтез.

Серед емпіричних методів були використані метод анкетного опитування та візуальний метод.

Теоретична і практична значимість результатів дослідження полягає в розширенні теоретичних знань з даної проблеми. Також результати дипломної роботи можуть бути використані при проведенні подальших наукових досліджень з даної проблематики, при підготовці до семінарських занять, написанні студентських наукових робіт, наповненні матеріалу лекцій з наступних дисциплін: «Вступ до спеціальності», «Соціологія девіантної поведінки», «Соціологія молоді», «Історія соціологічної думки», «Методологія та методи соціологічних досліджень», «Соціологія права», «Соціологія глобальних процесів», «Соціологія міста» тощо.

Структура дипломної роботи відповідає поставленій меті та визначеним завданням.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 57 найменувань літератури та додатків. Робота містить 6 таблиць та 6 малюнків. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, основні завдання, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі **«Вандалізм як соціальне явище: історично – теоретичний аналіз»** досліджується сутність та історія виникнення вандалізму як соціокультурного явища, взаємопредметні зв'язки вандалізму з іншими науками, виділено теорії та підходи до визначення феномену вандалізму.

У підрозділі 1.1. *«Виникнення вандалізму як соціального явища: історичний аспект»* наведена історія походження цього терміну, різноманітні тлумачення поняття «вандалізм», перелічені науки, які займаються дослідженням вандалізму.

У підрозділі 1.2. *«Теоретичні підходи до визначення феномену вандалізму»* було перелічено ряд теоретичних підходів та теорій, які були застосовані при дослідженні феномену вандалізму.

У підрозділі 1.3. *«Соціальні прояви вандалізму: віковий аспект»* було відображено віковий аспект та ключові мотиви до вчинення актів вандалізму. Було перелічено шляхи профілактики вандалістичних дій серед підлітків.

У другому розділі **«Особливості правових норм боротьби з вандалізмом в Україні та за кордоном»** було проаналізовано законодавство декількох країн та України. Було охарактеризовано такий різновид вандалізму як «графіті».

У підрозділі 2.1. *«Правові аспекти боротьби з вандалізмом в Україні»* було з'ясовано сучасний стан українського законодавства, перелічено ряд руйнівних дій, за яке громадянин може понести покарання та проаналізовано систему покарань за ці дії. В українському законодавстві відсутній термін

«Вандалізм» але є термін «Руйнівні дії», які у свій час розбиваються на значну кількість підпунктів, пов'язаних із порушенням громадського порядку та руйнуванням, псуванням, знищенням історичних та культурних пам'яток тощо.

У підрозділі 2.2. «Європейська практика протидії вандалізму» було досліджено законодавство та практики по боротьбі з вандалізмом окремих країн. Було встановлено, що Сполучені Штати Америки з підвищеним інтересом досліджують вандалізм. Для них це найпоширеніший вид злочину, де відповідальність настає внаслідок порушення громадського порядку. На відміну від України, у кримінальному кодексі Російській Федерації у 1996 році було введено норму, яка передбачала відповідальність за вандалізм. Це обумовлювалось не тим, що руйнівні дії були розповсюджені у державі, а багатоманітністю форм прояву вандалізму.

У третьому розділі «Прояви вандалізму у м. Миколаєві та ставлення до нього городян» було проведено два емпіричних соціологічних дослідження, а саме: анкетне опитування мешканців м. Миколаєва щодо проявів вандалізму у місті й друге дослідження – контент – аналіз цільових фотографій проявів вандалізму на прикладі графіті.

У підрозділі 3.1. «Графіті як різновид вандалізму» було розкрито сутність поняття «графіті» та перелічено ряд їх різновидів, названо їх негативні та позитивні функції. Дуже довго графіті асоціювались лише з нанесенням сумнівних малюнків на всі доступні поверхні. Але в останні десятиріччя, ставлення до цього явища кардинально змінилось у світі й графіті стало модним видом мистецтва. У Європі місцеві адміністрації виділяють спеціальні місця на творчість молодих талантів.

У підрозділі 3.2. «Аналіз оцінних суджень городян щодо проявів вандалізму у місті (на прикладі графіті)» було визначено, що переважна більшість населення вважає, що у рідких випадках графіті є мистецтвом; у Центральному районі міста частіше стикаються з графіті (16%), ніж у

Інгульському, Корабельному та Заводському районах (14%). Рідко стикаються з цим явищем респонденти (12%), що мешкають у Центральному та Інгульському районах, 10% мешканців Заводського району та всього 4% опитаних у Корабельному районі.

Важливим було дізнатись, чи вважають мешканці Миколаєва ідею зі створенням окремого простору для графіті доцільним, адже це популярна у Європі практика, яка дає можливість молоді самовиражатись без ризику для життя. Це є логічним, тому що якщо подивитись, де переважно у нас намальовані графіті – так це аварійні споруди або недобудови, де підлітки можуть травмуватись, а сама будівля у будь який момент зруйнуватись разом із художниками. 38% опитаних вважають, що такої необхідності немає й місто повинно зосередитись на інших важливих питаннях, 24% респондентів обрали варіант «Важко відповісти». Й ще 38% опитаних миколаївців вважають доцільною ідею створення простору для творчості молодих людей, адже якщо вони не мають можливості та місця самовиражатись, то вони будуть це робити у місцях суспільного користування (зупинки, громадський транспорт, під'їзди, приватна власність тощо).

У підрозділі 3.3. Аналіз цільових фотографій проявів вандалізму. На основі проведеного аналізу отриманих фотоматеріалів, можна робити певні висновки стосовно того, які види графіті зустрічаються частіше.

У місті достатньо графіті патріотичного характеру. Це пов'язано із загостренням ситуації у відносинах між Росією та Україною – малюнки є призовом до пробудження патріотичного духу, відродження культурного спадку країни, повагою до рідної мови.

Частіше за все зустрічаються графіті із рекламою телеграм – каналів наркотичних речовин. На одному будинку інколи можна побачити близько трьох різних адрес цих каналів. Переважно вони малюються на стінах шкіл, прилеглих територіях. Не грає ролі віддаленість району або людність – написи з'являються однаково часто як у центрі так і у віддалених районах

міста. Для зображення цієї «реклами» наймаються спеціальні художники, які з кожним днем підіймають популяцію таких малюнків – одну адресу замалюють, ще десять з'являються у цей же день.

Також вистачає у місті «шедеврів» підлітків, які малюють там, куди руки можуть дістати. Ці зображення, фрази є справжнім «сміттям» на стінах транспорту та міста у цілому. Навіть професійні райтери вважають це звичайним вандалізмом і не визнають юні таланти.

Вище мова йшла про те, що деякі графіті створюються на соціально – гострі суспільні теми. Мурал, мова про який йдеться вище, є одним із масштабних проектів по демонстрації проблеми насилля над жінками. Воно краще будь якого простого настінного малюнку відображає сутність цієї проблеми. Адже більшість жінок вважають у свою адресу насилля – нормою й мовчки терплять.

Будь яка болюча для нашого міста тема, потребує таких проектів. На думку автора, було б доречно зауважити на проблему наркотиків й спробувати передати її сутність саме через такий масштабний проект. І, тоді можливо, що люди почнуть ставитись по іншому до явища графіті, адже ми звикли, що якщо щось на стіні намальовано – це завжди образливо та погано.

У висновках було визначено що, вандалізм можна віднести до тих антисоціальних явищ, які досить давно відомі людству, в тому числі і на рівні законодавчого опосередкування найбільш поширених його форм.

Вандалізм - переважно чоловічої феномен. Численні дослідження і статистичні дані показують, що більшість актів вандалізму відбувається молодими людьми, які не досягли 25 років. За даними вибіркового обстежень підлітків, пік вандалізму припадає на 11-13 років. Вандалізм займає помітне місце в структурі кримінальної активності підлітків 13-17 років.

В українському Кримінальному законодавстві не передбачено поняття «вандалізм», також відсутня спеціальна норма, яка передбачає відповідальність за руйнівні дії.

Чи є графіті вандалізмом – питання, над яким сперечаються охоронці порядку й прихильники графіті. Перші вважають, що це вандалізм, а другі – що це мистецтво. Зараз графіті – це найпопулярніший спосіб виразу себе у малюнку та різновид мистецтва, що стрімко розвивається. У багатьох країнах це явище вважається різновидом сучасного мистецтва, але не існує єдиної думки стосовно того, а чи насправді це мистецтво. В залежності від країни – ставлення різне.

Кожен день розробляються нові техніки малювання графіті – розвиток цього напрямку мистецтва ніколи не стоїть на місці. З кожним днем можна побачити нову манеру виконання й самі провокуючі рішення – багато художників та райтерів постійно розширюють рамки можливого, не зупиняючись перед вигаданими перепонами.

У ході опитування було з'ясовано, що більшість мешканців міста (52%) схильні вважати що у рідких випадках графіті це мистецтво. Й лише 2% опитаних завжди вважають графіті мистецтвом.

Результати, які були отримані у ході анкетування, показали, що 16% опитаних у Центральному районі часто стикаються з графіті, а у той час у Інгульському, Корабельному та Заводському районах – 14%. Рідше стикаються з графіті 12% респондентів Центрального та Інгульського районів, 10% мешканців Заводського району й всього 4% опитаних у Корабельному районі.

Результати, отримані по питанню «На ваш погляд, графіті прикрашають або псують зовнішній вигляд міста?» є наступними: 62% опитаних не вважають графіті за прикрасу міста, 22% опитаних обрали варіант відповіді «Важко відповісти», 16% респондентів відповіли, що графіті все ж таки прикрашають наше місто.

Відповідь на питання «Вам частіше подобаються або не подобаються графіті?» – розподілились наступним чином: 68% опитаних негативно ставляться до графіті, 18% обрали відповідь «Подобається», 12% респондентів відповіли «Важко відповісти», 2% - пропустили це питання, так

як у другому питанні анкети обрали варіант відповіді №3 – «Не зустрічається».

Важливим було дізнатись, чи вважають мешканці Миколаєва ідею зі створенням окремого простору для графіті доцільним, адже це популярна у Європі практика, яка дає можливість молоді самовиражатись без ризику для життя. Це є логічним, тому що якщо подивитись, де переважно у нас намальовані графіті – так це аварійні споруди або недобудови, де підлітки можуть травмуватись, а сама будівля у будь який момент зруйнуватись разом із художниками. 38% опитаних вважають, що такої необхідності немає й місто повинно зосередитись на інших важливих питаннях, 24% респондентів обрали варіант «Важко відповісти». Й ще 38% опитаних миколаївців вважають доцільною ідею створення простору для творчості молодих людей, адже якщо вони не мають можливості та місця самовиражатись, то вони будуть це робити у місцях суспільного користування (зупинки, громадський транспорт, під'їзди, приватна власність тощо)

АНОТАЦІЯ

Герасимова А.Є. «Вандалізм як форма прояву соціальних відхилень у молодіжному середовищі» - на правах рукопису.

У дипломній роботі досліджується явище вандалізму, його форми та прояви у соціумі. Етимологія вандалізму бере свій початок від групи давньогерманських племен. У 429-439 рр. вони завоювали Північну Африку і заснували ранньофеодальна держава. У 455 році розграбували Рим і знищили багато пам'ятників античної культури. З тих пір осквернення, а також псування або знищення пам'яток культури, матеріальних і культурних цінностей та іншого майна називається вандалізмом.

Вандалізм є проявом агресії до суспільства або способом самовираження. Слід розуміти, що руйнівні дії не викликають у суспільстві схвалення та захоплення – суспільство реагує негативно на будь які форми вандалізму й ізолює себе від особистостей, що чинять руйнівні дії. Якщо людина вчинила вандалізм, вона одразу стає ворогом суспільства, а це говорить про те, що людина, яка може контролювати себе та свої бажання – не стане псувати або руйнувати об'єкти оточуючого середовища.

Дослідження деяких робіт нашої часу на думку, що більшого розповсюдження набуває прихований вандалізм. Таким прикладом може стати ситуація, коли майно постраждало від руйнівних дій, але громадяни не звертаються за допомогою до правоохоронців, або ситуація, коли вандалізм вчинений, наслідки псування та руйнування вже усунуті, а особи, винні у цьому – не виявлені.

Зазвичай вандалізм вивчають у руслі юнацької протиправної поведінки. Але цей підхід повністю не пояснює багатогранність явища вандалізму. Створення цілісного образу цього явища потребує ширших міждисциплінарних досліджень. Посилення руйнівної поведінки є причиною кризи моральності у суспільстві. Моральні та психологічні механізми здійснення псування, пошкодження та руйнувань, етичні уявлення людини,

які приводять її до вандалізму – повинні бути емпірично досліджені більш детально.

Підбиваючи підсумки, хочеться зазначити, що кримінальні законодавства практично всіх вищевказаних країн, мають правові норми, які охороняють громадську, державну, приватну власність або майно соціального та культурного призначення.

Чи є графіті вандалізмом – питання, над яким сперечаються охоронці порядку й прихильники графіті. Перші вважають, що це вандалізм, а другі – що це мистецтво. Зараз графіті – це найпопулярніший спосіб виразу себе у малюнку та різновид мистецтва, що стрімко розвивається. У багатьох країнах це явище вважається різновидом сучасного мистецтва, але не існує єдиної думки стосовно того, а чи насправді це мистецтво. В залежності від країни – ставлення різне.

Кожен день розробляються нові техніки малювання графіті – розвиток цього напрямку мистецтва ніколи не стоїть на місці. З кожним днем можна побачити нову манеру виконання й самі провокуючі рішення – багато художників та райтерів постійно розширюють рамки можливого, не зупиняючись перед вигаданими перепонами.

Ключові слова: вандалізм, графіті, руйнівні дії.

SUMMARY

Vandalism as a form of manifestation of social deviations in youth society. - Manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree «Master». Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2020.

The thesis examines the phenomenon of vandalism, its forms and manifestations in society. The etymology of vandalism originates from a group of ancient Germanic tribes. In 429-439 they conquered North Africa and established the early feudal state. In 455 they plundered Rome and destroyed many ancient cultural monuments. Since then, defilement, as well as damage or destruction of cultural monuments, material and cultural assets and other property has been called vandalism.

Vandalism is a manifestation of aggression against society or a way of expression. It should be understood that destructive actions do not arouse approval and admiration in a society - society reacts negatively to any form of vandalism and isolates itself from the perpetrators. If a person commits vandalism, he or she immediately becomes an enemy of society, which means that a person who can control himself and his desires - will not spoil or destroy the objects of the environment.

The study of some works suggests that hidden vandalism is becoming more widespread. An example would be the situation where the property was damaged by the devastation, but the citizens did not turn to the police for help, or the situation when the vandalism was committed, the consequences of corruption and destruction were eliminated and the perpetrators were not identified.

Usually, vandalism is studied in the context of youthful unlawful behavior. But this approach does not fully explain the multifaceted nature of the phenomenon of vandalism. Creating a holistic image of this phenomenon requires broader interdisciplinary research. Increasing destructive behavior is the cause of

the crisis of morality in society. The moral and psychological mechanisms of corruption, damage and destruction, the ethical conceptions of a person that lead to vandalism - should be empirically investigated in more detail.

To sum up, we would like to point out that criminal laws of virtually all the above countries have legal norms that protect public, state, private property or property of social and cultural purpose.

Is graffiti vandalism - a matter that is challenged by law enforcement and graffiti advocates. The former believe that it is vandalism and the latter that it is art. Now, graffiti is the most popular way of expressing yourself in drawing and a rapidly evolving form of art. In many countries, this phenomenon is considered a kind of contemporary art, but there is no consensus as to whether it is actually art. Depending on the country - the attitude is different.

Every day, new techniques for drawing graffiti are developed - the development of this art direction is never in place. Every day you can see a new style of execution and the most provocative decisions - many artists and reiterate constantly expanding the scope of the possible, without stopping before the imagined obstacles.

Therefore, in order to reveal the topic of the study, the author of this work conducted a questionnaire survey of the city residents regarding their representations of graffiti, as a kind of vandalism in the city of Nikolaev. Analyzing the answers of the residents to the questions asked, we can conclude that most people still have a negative attitude to graffiti on the streets of their hometown.

Keywords: vandalism, graffiti, destructive actions.